

3. <https://cbu.uz/upload/medialibrar>

4. Политика по борьбе с мошенничеством с использованием банковских карт в платежной системе «UZCARD» Акционерного общества «Единый общереспубликанский процессинговый центр»/
<https://api.uzcard.uz/wp-content/uploads/2024/07/Politika-po-borbe-s-moshennechestvom-1.pdf>

КОРХОНА МОЛИЯВИЙ СТРАТЕГИЯСИНИ ИШЛАБ ЧИҚИШ ПРИНЦИПЛАРИ

Расулов Мухаммад Бобур Фазлиддин ўғли

ТДИУ Мустақил изланувчиси

Аннотация. Ҳозирда жаҳонда корхоналар фаолиятини молиявий стратегиясини ишлаб чиқишга доир илмий тадқиқотлар олиб борилмоқда. Жаҳон бозори конъюктурасидаги ўзгаришлар, бугунги кундаги бизнес муҳити, рақобатнинг миллий доирадан жаҳон даражасига чиққанлиги асосида ўрта ва узоқ муддатли молиявий стратегияларга таъсир этувчи омилларни олдиндан баҳолаш кабиларга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Корхоналар молиявий стратегияларини ишлаб чиқиш ва амалиётга жорий этиш самарадорлигини баҳолаш, корхоналарда молиявий кўрсаткичларни ўстириш имконини берувчи асосий омилларни аниқлаш орқали иқтисодий ўсишни таъминлаш, маҳсулотлар таннархини камайтириш, диверсификациялаш ҳамда рақобатбардошлигини ошириш бу борадаги устувор илмий тадқиқотлар вазифалари ҳисобланади.

Калит сўзлар: Молия сиёсати стратегияси, ЯИМ, солиқ қарзи, Солиқ тушуми, солиқларнинг эластиклик коэффисенти.

Стратегик бошқарувнинг ушбу тамойили шундан иборатки, молиявий стратегияни ишлаб чиқишда корхона ташқи ва ички омиллари билан фаол ўзаро таъсир қилиш учун мутлақо очиқ бўлган маълум бир тизим сифатида қаралади. Бундай ўзаро таъсир жараёнида корхона бозор типдаги иқтисодиёт шароитида ўзига хос бўлмаган ташқи таъсирнинг вақтинчалик ёки функционал тузилмасини олиш хусусиятига эга бўлиб, бу унинг ўзини ўзи ташкил этиш қобилияти деб ҳисобланади. Корхонанинг ижтимоий-иқтисодий тизим сифатида очиқлиги ва унинг ўзини ўзи ташкил этиш қобилияти унинг молиявий стратегиясини сифат жиҳатидан янги даражага кўтариш имконини беради.

Корхонанинг оператив фаолиятининг асосий стратегияларини ҳисобга олиш. Корхонанинг иқтисодий ривожланишининг умумий стратегиясининг бир қисми сифатида, биринчи навбатда, операцион фаолиятнинг ривожланишини таъминлаган ҳолда молиявий стратегия унга бўйсунди. Шунинг учун у корхонанинг операцион фаолиятининг стратегик мақсадлари ва йўналишларига мос келиши керак, молиявий стратегия эса у танлаган корпоратив стратегияга мувофиқ корхонанинг

самарали ривожланишини таъминловчи асосий омиллардан бири сифатида қаралади. Стратегик молиявий бошқарувнинг бизнес услубига асосий эътибор, стратегик истиқболда корхонанинг молиявий бошқаруви босқичма-босқич ёки тадбиркорлик услуги билан тавсифланади.

Стратегик молиявий ривожланишнинг устувор молиявий риск даражаси йўналишларини тақсимлаш. Ушбу тамойил корхона молиявий фаолиятининг устувор йўналишларини аниқлашни таъминлаш, унинг асосий мақсадли функциясини муваффақиятли амалга оширишни таъминлаш - узоқ муддатли истиқболда корхонанинг бозор қийматини ошириш имконини беради.

Иқтисодчи олим И.А. Бланк изоҳлашича, “корхонанинг молиявий стратегиясини ишлаб чиқишда молиявий фаолиятни ривожлантириш, корхона молиявий ресурсларини тақсимлаш стратегияси, корхона молиявий хавфсизлигини таъминлаш стратегияси, корхона молиявий фаолиятини бошқаришнинг сифатни ошириш стратегияларини кўриб чиқиш мақсадга мувофиқдир”¹⁶¹.

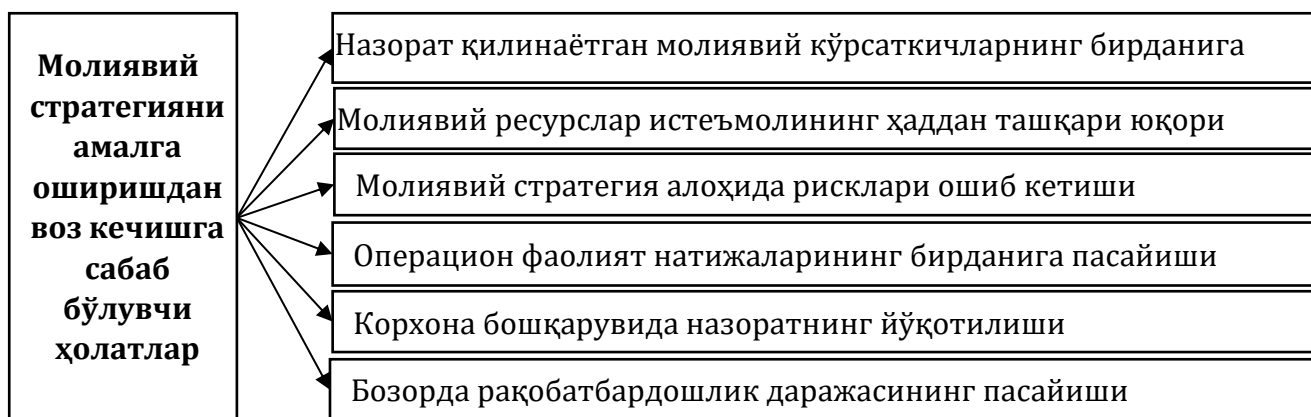
Корхона истиқболли молиявий ривожланиши йўналишлари корхоналарда молиявий ресурсларни шакллантириш, молиявий ресурсларни тақсимлаш, молиявий хавфсизликни таъминлаш, бошқаришнинг сифатни ошириш стратегиясидан иборат. Молиявий фаолиятда технологик тараққиёт натижаларидан доимий фойдаланишни таъминлаш. Молиявий стратегияни шакллантиришда шуни ёдда тутиш керакки, молиявий фаолият корхонанинг бозордаги рақобатбардош мавқеининг ўсишини таъминлайдиган технологик инновацияларни жорий этишни таъминлашнинг асосий механизми ҳисобланади.

Стратегик молиявий қарорларни қабул қилишда молиявий рисклар даражаси. Молиявий стратегияни шакллантириш жараёнида қабул қилинган деярли барча асосий молиявий қарорлар у ёки бу даражада молиявий риск даражасини ўзгартиради. Молиявий риск даражаси фоиз ставкаларининг ўзгариши ва инфляция ўсиши даврида айниқса кучли ортади. Молиявий стратегияни ишлаб чиқиш жараёнида ҳар бир корхонада қабул қилинадиган молиявий риск даражасига (уларнинг таваккалчилик имтиёзлари) нисбатан молиявий бошқарувнинг турлича менталитети туфайли ушбу параметр дифференциал тарзда белгиланиши керак.

Кўрсаткичларнинг кескин пасайиши ёки бошқа оқибатлар туфайли стратегиядан воз кечиш ҳолатлари ҳам учраб туради. Молиявий стратегияни амалга оширишдан воз кечишга сабаб бўлувчи ҳолатлар қуйидагилар ҳисобланади.

Қуйидаги расмдан ҳам кўриш мумкинки, молиявий стратегияда белгиланган стратегик мақсадлардан воз кечиш назоратнинг йўқотилиши ҳолатларида кўпроқ учрайди.

¹⁶¹ Бланк И.А. Финансовый менеджмент: Учебный курс. – К.: Эльга, Кика-Центр, 2004. – С. 98.

1-расм. Молиявий стратегияни амалга оширишдан воз кечишга сабаб бўлувчи ҳолатлар¹⁶²

Корхона ўз олдида қўйилган мақсадларига эришиши молиявий стратегия билан боғлиқ, чунки бозорда амалга оширилаётган иқтисодий ҳаракат молиявий компонент билан таъминланиши зарур. Молиявий стратегияни ишлаб чиқиш жараёни оптимал молиявий стратегик қарорлар мажмуини шакллантиришдан иборат. Улар корхонанинг кутилган ёки кутилаётган келажакдаги ҳолатига эришиш учун реал асос яратади.

Молиявий стратегик мақсадларига эришишнинг уч тури мавжуд. Умумий молиявий стратегия, операцион молиявий стратегия ва индивидуал молиявий стратегия турларидан иборат.

2-расм. Молиявий стратегиянинг турлари¹⁶³

¹⁶² Савцова А.В., Ушвицкий Л.И., Соловьева И.В., Карпов П.Н. Финансовая стратегия предприятия: формирование и реализация. - Ставрополь: Изд-во СКФУ, 2016. – С. 133.

¹⁶³ Тадқиқотлар натижасида муаллиф томонидан ишлаб чиқилди.

Умумий молиявий стратегия корхона фаолиятини белгиловчи молиявий стратегия деб аталади. Масалан, барча даражадаги бюджетлар билан боғлиқлик, корхона даромадларининг шаклланиши ва ишлатилиши, молиявий ресурсларга бўлган эҳтиёж ва уларнинг йил учун шаклланиш манбалари.

Операцион молиявий стратегия - молиявий ресурсларни жорий маневр қилиш стратегияси, яъни корхонанинг муҳим маблағларни сарфланишини назорат қилиш ва ички захираларни сафарбар қилиш стратегиясидир

Операцион молиявий стратегия қуйидагиларни ўз ичига олади:

ялпи даромад ва маблағларнинг тушумлари: сотилган маҳсулот учун харидорлар билан ҳисоб-китоблар, кредит операцияларидан тушумлар, қимматли қоғозлар бўйича даромадлар;

ялпи харажатлар: етказиб берувчиларга тўловлар, иш ҳаққи, барча даражадаги бюджетлар ва банклар олдидаги мажбуриятларни тўлаш.

Агар молиявий стратегияни ишлаб чиқиш босқичлари ҳақида гапирадиган бўлсак, унда бу ерда корхонанинг барча бизнес жараёнларини молиявий стратегия билан қандай бирлаштириш кераклигини қуйидаги жадвалда келтирилган.

1-жадвал

Молиявий стратегияни ишлаб чиқиш босқичлари¹⁶⁴

Корхонанинг молиявий тадқиқотлари.
Умумий SWOT таҳлиliga асосланган корхонанинг рақобатбардош хусусиятларини стратегик таҳлил қилиш.
Корхонанинг молиявий таҳлили, ички ва бозор қийматини баҳолаш, молиявий ечимларни ишлаб чиқиш учун бошқа воситалардан фойдаланиш. Таклиф тилаётган ечимларни асословчи таҳлилий эслатмани тайёрлаш.
Стратегик ташаббуслар, инвестиция дастурлари ва лойиҳаларини таҳлил қилиш, СОМИА қарорлари мезонларига жавоб берадиган лойиҳаларни танлаш. Молиялаштириш ҳажмлари ва манбаларини белгилаш. Агар керак бўлса, корхонанинг инвестиция сиёсатига аниқлик киритиш
Корхонага ва инвестиция лойиҳаларига нисбатан мавжуд ва келажакда юзага келиши мумкин бўлган хавфларни аниқлаш.
Корхонанинг кредит ва дивиденд сиёсатини тушунтириш
Фонд бозорида ресурсларни жалб қилиш техникасини ишлаб чиқиш ва танлаш. Молиявий корхоналар ва бошқа воситачиларни таҳлил қилиш.
Корхонанинг бозорида фаолият юритиш стратегиясини ишлаб чиқиш, корпоратив бизнес бошқарувини ривожлантириш, шунингдек, қимматли қоғозлар бозорларини бошқариш бўйича тавсиялар бериш.
Корхонанинг молиявий сиёсатини ишлаб чиқиш ёки аниқлаштириш
Молиявий стратегияларни моделлаштириш, тайёрлаш ва тақдим этиш учун, унда молиявий стратегия моделларининг якуний вариантлари тақдим этилади ва асосланади.

Юқорида кўриб чиқилган маълумотларга асосланиб қуйида келтирилган босқичларни амалга ошириш корхона манфаатларига мосдир:

1. Молиявий тадқиқотлар жараёнида корхонанинг ҳозирги вақтда

¹⁶⁴ Султанов, И. Инструментальные средства финансовых стратегий [Электронный ресурс] / И. Султанов // Projectimo. - 2017. - №4.

молиявий кўрсаткичлари ҳақида умумий тасаввурга эга бўлиш керак. Корхонанинг стратегик молиявий ҳолатини ҳар томонлама баҳолаш қуйидагилардан иборат:

- корхона менежерларнинг стратегик фикрлашлари;
- молиявий менежерлар ташқи муҳитдаги вазият ва унинг элементларида бўлажак ўзгаришлар тўғрисида қанчалик маълумотга эга эканлиги;
- корхонада фаолият юритаётган молиявий таҳлил, самарадорлиги;
- тизим қай даражада стратегик муаммоларни ҳал қилишга ёрдам бериши.

2. Корхонанинг рақобатбардош хусусиятларини стратегик таҳлил қилиш ва мумкин бўлган ўзгаришларни олдиндан билиш имконини беради.

Диагностикада асосан молия бозори ўрганилади. Бу сизга ташқи молиявий муҳитдаги ўзгаришлар, корхонанинг молиявий фаолияти қандай омилларга боғлиқлиги, кредит ставкаси қандай ўзгариши, валюта курси, инвестицияларнинг даромадлилик даражаси, суғурта тарифлари даражаси ва бошқалар ҳақида маълумот олиш имконини беради.

Корхонанинг кучли ва заиф томонларини баҳолашда қуйидаги параметрлар орқали таҳлил қилинади: Корхонанинг ишлаб чиқаришда молиявий фаолиятини диверсификация қилиш, корхонанинг молиявий захиралари, корхонанинг молиявий стратегиясини ишлаб чиқувчи ва амалга оширишда ходимларнинг малакаси, муқобил стратегик молиявий ечимларни ишлаб чиқиш имконини берувчи корхонанинг ахборот базаси, корхона бошқарувининг ташкилий тузилмаси ҳисобланади.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Султанов, И. Инструментальные средства финансовых стратегий [Электронный ресурс] / И. Султанов // Projectimo. - 2017. - №4.
2. Тимченко А.И. Методы и инструменты разработки финансовой стратегии организации. Journal of Economy and Business, vol. 7 (77), 2021
3. Шаповал Е.В. Сущность финансового анализа // Найка ХХI века. 2018. – С. 172-175.
4. <https://uzgidro.uz> “Ўзбекгидроэнерго” АЖ веб сайти

FOND BOZORINI TARTIBGA SOLISH MEXANIZMLARI

Jumaniyazov Inomjon Turaevich

TDIU, “Moliya va moliyaviy texnologiyalar kafedrası” kafedrası dotsenti, PhD

Bozori iqtisodiyoti sharoitida har bir sub’ektning sog’lom faoliyat ko’rsatishi, uning yashovchanligi (hayotiyliги) va raqobatga bardoshligi boshqa omillar bilan bir qatorda ko’p jihatdan o’sha sub’ekt tomonidan qay tarzda investitsion faoliyatning amalga oshirilayotganligi bilan bog’liq. Taraqqiy etgan mamlakatlarda investitsion faoliyatning amalga oshirilishi, eng avvalo,